

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора Коломієць
Алли Миколаївни – на дисертацію Федюк Галини Зіновіївни
«РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ
ПРИРОДНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ У ПРОЦЕСІ НЕПЕРЕРВНОГО
ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ»

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження зумовлена вимогами суспільства до професіоналізму сучасних педагогів, високий рівень якого можна забезпечити лише завдяки неперервному професійному самовдосконаленню кожного вчителя. У зв'язку з цим вища школа поступово переходить від колективних форм отримання освіти до індивідуалізованих за рахунок збільшення частки самостійної роботи студентів, що передбачає посилення здатності до самоорганізації, самоосвіти, загалом до професійного самовдосконалення. Статус учителя в сучасному суспільстві, його професійна й особистісна готовність до роботи, з урахуванням вимог ХХІ ст., конкретні шляхи модернізації підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників відображені в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, численних наказах Міністерства освіти і науки України, що стосуються атестації педагогічних працівників, розвитку неперервної педагогічної освіти, розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних і науково-педагогічних працівників навчальних закладів.

У цих документах наголошено на необхідності професійно-особистісного розвитку майбутніх педагогів на засадах особистісної педагогіки; модернізації діяльності закладів вищої педагогічної освіти на основі інтеграції традиційних і новітніх освітніх технологій; створення умов для неперервної освіти педагогічних працівників шляхом удосконалення

системи післядипломної педагогічної освіти; акцентується увага на підвищенні державного та соціального статусу педагогічних працівників, їхнього професійного престижу та затребуваності праці.

Зазначаємо, що в сучасних складних соціокультурних умовах, утворених пандемією коронавірусу, саме здатність учителів до швидкої перебудови навчального процесу, до застосування дистанційних форм навчання, до нових форм взаємодії з учнями забезпечила можливість завершити навчальний рік. Тобто здатність учителів до професійного вдосконалення відповідно до зовнішніх обставин є досить вагомим чинником забезпечення якості освіти.

Актуальність проблеми неперервного професійного самовдосконалення саме вчителів природничих предметів, як головних трансляторів сучасного природничо-наукового світогляду, конкретизовано дослідницею в коректно сформульованих меті, об'єкті та завданнях дослідження.

Дисертанткою досить повно розкрито сутність поняття «педагогічна майстерність учителів природничих предметів», неперервне професійне самовдосконалення представлено як актуальну проблему сучасної педагогічної науки, визначено науково-методологічні підходи і принципи розвитку педагогічної майстерності в учителів природничих предметів закладів загальної середньої освіти.

Погоджуємось із дослідницею, що вчителі природничих предметів здійснюють трансляцію прийдешньому поколінню сукупності природничо-наукових знань. Їхня професійна діяльність вимагає високого теоретичного рівня підготовки з відповідного предмету, належного володіння ефективними формами, методами і засобами навчання, що забезпечують учням досягнення міцних і глибоких знань, розвивають їхні вміння, навички і формують здатність до їх практичного застосування.

Дійсно, зростання ролі вчителя природничих предметів у системі загальної середньої освіти актуалізує потребу підвищення рівня його педагогічної майстерності в контексті модернізації освітньої галузі, основних

тенденцій її розвитку, вивчення специфіки освітнього процесу та європейського досвіду педагогічної освіти, нових вимог до професійної підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Підтримуємо думку авторки, що завданням сучасної педагогічної освіти є підготовка вчителя, який усвідомлює своє призначення, соціальну відповідальність, дбає про своє особистісне та професійне зростання, прагне до творчості та досягнення високих освітніх результатів.

Опираючись на результати вивчення проблеми педагогічної майстерності в науковій літературі та узагальнивши їх у контексті професійної діяльності вчителів природничих предметів, дисертантка запропонувала авторське визначення педагогічної майстерності вчителя природничих предметів. Це інтегративна характеристика високої професійно-педагогічної компетентності, зумовлена особистісними і професійними якостями, які виявляються в досконалому володінні предметом, здатності до продуктивної педагогічної взаємодії з учнями, творчості в навчально-виховній діяльності, готовності до постійного особистісного та професійного саморозвитку, що в комплексі забезпечує належний рівень організації природничої підготовки учнів закладів загальної середньої освіти.

Цілеспрямований розвиток педагогічної майстерності вчителів природничих предметів дисертантка пропонує здійснювати в процесі неперервного професійного самовдосконалення.

У дисертації викладено дидактичні засади підвищення педагогічної майстерності, зокрема визначено структуру, побудовано й описано модель розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови цього процесу.

У динамічній структурі педагогічної майстерності вчителя природничих предметів автором органічно поєднано професійно-особистісні й операційно-діяльнісні складові, розвиток яких у процесі неперервного

самовдосконалення дає змогу досягти найвищого результату педагогічної діяльності.

До професійно-особистісних складових дисертантка правомірно відносить педагогічний потенціал вчителя, психолого-педагогічну культуру особистості, особистісну зрілість учителя, педагогічну етику, професійно-педагогічну рефлексію, актуалізацію особистості вчителя. Операційно-діяльнісними складовими дослідниця цілком слушно визначає предметно-педагогічну компетентність, професійно-педагогічний досвід, критичне педагогічне мислення, досконалу педагогічну техніку, індивідуальний стиль педагогічної діяльності, креативність і готовність до інновацій.

Для кращого уявлення про педагогічну майстерність і процес її розвитку під час самовдосконалення вчителів природничих предметів дисертанткою побудовано структурно-функціональну модель, у якій виокремлено цільовий, концептуально-дидактичний, змістово-проектувальний, організаційно-технологічний і критеріально-діагностичний блоки.

Представлені в моделі та обґрунтовані в тексті дисертації організаційно-педагогічні умови відображають ресурси й основні чинники позитивного впливу на взаємодію елементів побудованої моделі та підтримують оптимальну організацію процесу неперервного професійного самовдосконалення та розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів.

Констатувальний етап педагогічного експерименту дав змогу дослідниці виявити позитиви і недоліки у практиці неперервного самовдосконалення вчителів природничих предметів. На формувальному етапі педагогічного експерименту були виконані завдання, пов'язані з реалізацією обґрунтованих організаційно-педагогічних умов відповідно до побудованої моделі й авторської методики. Ефективність запропонованих заходів перевірено шляхом порівняння динаміки розвитку професійно-особистісних і операційно-діяльнісних складових педагогічної майстерності

за кожним із визначених критеріїв. Результати статистичної перевірки за допомогою критерію χ^2 за всіма критеріями показали, що показники педагогічної майстерності порівнюваних вибірок до початку експерименту співпадають, а наприкінці – відрізняються з високим рівнем значущості. Це свідчить про ефективність побудованої та впровадженої автором моделі, доцільність реалізованих організаційно-педагогічних умов і виконаних методичних розробок і рекомендацій.

Найбільш істотними науковими результатами дослідження вважаємо: розроблення моделі розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення; визначення специфічних принципів (неперервності, інтегративності, інноваційності, цілісності, пріоритетності, саморозвитку); обґрунтування організаційно-педагогічних умов (інтегрування діяльності курсів підвищення кваліфікації, методичних об'єднань і професійно-педагогічної самоосвіти вчителів; взаємодія вчителів природничих предметів у регіональному інформаційно-методичному середовищі; науково-методичний та експертно-консультативний супровід самовдосконалення вчителя) та розроблення теоретичних засад методики розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів; визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості педагогічної майстерності вчителів природничих предметів.

Обґрунтовані організаційно-педагогічні умови, як показав аналіз дослідно-експериментальної роботи, є необхідними й достатніми для розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення.

На окреме схвалення заслуговують запропоновані дослідницею експериментальна програма спецкурсу, навчальний посібник «Педагогічна майстерність учителів природничих предметів», практичний посібник «Методика неперервного розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів», які сприяли оптимізації роботи вчителів

загальноосвітніх закладів.

Використавши комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження, Галина Зіновіївна розв'язала всі поставлені завдання, експериментально перевірила гіпотезу і загалом досягла мети дослідження. Вірогідність результатів і висновків дослідження забезпечено теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень, репрезентативністю вибірки, кількісним і якісним аналізом результатів дослідно-експериментальної роботи.

Розроблені дослідницею додатки, таблиці і рисунки змістовно й ілюстративно збагачують роботу, є методично цінними й засвідчують належний рівень виконаної роботи. Зокрема в додатках представлено: тренінг педагогічної майстерності, спецкурс для педагогічних працівників «Педагогічна майстерність учителів природничих предметів», критерії та показники оцінювання рівнів сформованості педагогічної майстерності вчителів, джерела інформації для проведення експертного оцінювання професійної діяльності вчителя, індикатори рівнів сформованості педагогічної майстерності вчителів природничих предметів за критеріями і показниками, анкета самооцінювання та експертний лист оцінювання рівня педагогічної майстерності вчителів природничих предметів, числові дані про результати оцінювання. Усе це разом дає досить чітке й повне уявлення про алгоритм здійсненого автором дослідження та його результати.

Дисертація містить нові наукові положення, що сприяють розв'язанню проблеми якості професійної підготовки вчителів природничих спеціальностей, посиленню уваги науковців і суспільства загалом до проблеми розвитку професіоналізму педагогів.

Теоретичні положення і висновки дослідження, науково-методичні рекомендації можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та методики професійної педагогічної освіти.

Оцінюючи загалом позитивно виконане дослідження, вважаємо за доцільне висловити кілька зауважень і побажань:

1. Предмет дослідження, на нашу думку, сформульовано дещо загально: «особливості розвитку педагогічної майстерності». Із поставлених завдань і тексту загалом видно, що предметом дослідження були саме організаційно-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів і методика їх реалізації.
2. У першому розділі дисертації досить повно викладено результати аналізу теоретико-методологічних засад дослідження, однак цілісного уявлення про ступінь дослідженості проблеми розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів не складається. Доцільно було б у висновках до цього розділу конкретизувати основні тематичні площини дослідження проблеми як передумову авторського підходу до її розв'язання.
3. У дисертаційній роботі недостатньо, на жаль, описана специфіка педагогічної діяльності вчителів природничих предметів. На наше переконання, це не дало змоги досліднику визначити, які саме складові педагогічної майстерності передусім потребують розвитку, та на які необхідно зосередити найбільшу увагу під час підвищення кваліфікації вчителів цього профілю.
4. Третій розділ дисертації, де традиційно передбачена перевірка ефективності методики реалізації організаційно-педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів, дещо перенасичений, на нашу думку, теоретичними положеннями, дефінітивним аналізом, аналізом наукових праць інших науковців.
5. У розділі, присвяченому експериментальній частині дослідження, слід чіткіше виділити проміжні, кінцеві, а також негативні результати, вказати плюси і мінуси реалізації організаційно-педагогічних умов і моделі розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у реальній практиці професійного самовдосконалення. На наш погляд, треба деталізувати математичний апарат, за допомогою якого здійснювалося опрацювання отриманих емпіричних результатів.

б. Здобувач опрацювала значну кількість джерел (385 позицій). Однак не всі з них проаналізовані в тексті; інколи не вказані конкретні сторінки; не проаналізовано деякі сучасні докторські дисертації українських авторів (В. В. Каплінський, В. Ф. Орлов, Є. О. Павлюк, О. Я. Романишина, А. І. Смолюк, С. М. Хатунцева, Х. А. Шапаренко та ін.), що максимально дотичні до рецензованого дослідження.

Проте зазначені нами зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не завадили зробити позитивний висновок, що дисертація відповідає вимогам, які висуваються нормативними документами МОН України, а її автор – Федюк Галина Зіновіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Алла КОЛОМІЄЦЬ